

Sanja Vulić

PREFIKSALNO–SUFIKSALNA TVORBA IMENICA U GRADIŠĆANSKOHRVATSKIM IDIOMIMA

UDK: 811.163.42'282.4'367.622(436.3)

Rukopis primljen za tisak 15.06.2007.

Izvorni znanstveni članak

Original scientific paper

Recenzenti: Iva Lukežić, Silvana Vranić

U radu se najprije razmatraju teorijski pristupi prefiksno–sufiksnoj tvorbi riječi općenito. Budući da je prefiksacija sastavnim dijelom prefiksno–sufiksne tvorbe, iznose se razlozi zbog kojih se prefiksno–sufiksna tvorba može smatrati dijelom složeno–sufiksne, odnosno kompozitsko–derivacijake tvorbe, zbog kojih pak se može smatrati posve samostalnim tvorbenim načinom, a zbog kojih podmetodom izvođenja ili derivacije. Upozorava se na specifičnosti tvorbe riječi u gradišćanskohrvatskim idiomima. Pojedinačno se razmatraju hipersufiksi, kao apstraktne, i pojedini sufixi kao konkretne tvorbene jedinice u gradišćanskohrvatskim idiomima, tj. u mjesnim govorima, ponajprije čakavskima uz usporedbu s gradom iz štokavskih i kajkavskih punktova te s gradom iz gradišćanskohrvatskoga književnoga jezika. Analiza je izvršena dijelom na građi koja je prikupljena osobnim terenskim istraživanjima autorice rada, a dijelom na građi iz objavljenih dijalektoloških rasprava i rječnika drugih autora.

Ključne riječi: gradišćanskohrvatski idiomi, prefiks, sufix, tvorba riječi, imenica

Teorijski pristupi prefiksno–sufiksnoj tvorbi riječi

Poznato je da pri prefiksno–sufiksnoj tvorbi riječi nova riječ nastaje istodobnom prefiksacijom i sufixacijom tvorbene osnove. Teoretičari tvorbe riječi do danas još nisu usuglasili svoje stavove o naravi čiste prefiksne tvorbe, a sukladno tomu ni o naravi prefiksno–sufiksne tvorbe.

Za teoretičare tvorbe riječi koji čistu prefiksaciju smatraju posebnom vrstom složene tvorbe, tj. dijelom složene tvorbe, prefiksno–sufiksna tvorba jest posebna vrsta složeno–sufiksne tvorbe, tj. dio složeno–sufiksne tvorbe. U prilog toj postavci ide činjenica što se mnogi prefiksi (za razliku od sufikasa) mogu rabiti kao samostalne riječi. Usto, pri prefiksnoj se tvorbi uz prefiks vežu čitave riječi, a nikada nesamostalne tvorbene osnove.

Prema drugima je prefiksna tvorba jedna od derivacijskih metoda, a prema trećima posve samostalni tvorbeni način. Sukladno tomu, za druge je prefiksno–sufiksna tvorba kombinirana derivacijska metoda prefiksacije i sufiksacije, a za treće je prefiksno–sufiksna tvorba kombinacija derivacije i samostalnoga tvorbenoga načina. U prilog drugoj postavci, o prefiksnoj tvorbi kao podnačinu izvođenja ili derivacije, tj. kao jednoj od derivacijskih metoda, ponajprije služi činjenica što su prefiksi najvećim dijelom nepunoznačne riječi koje su modifikatori temeljnoga značenja, a u složenicama obje tvorbene osnove imaju svoje samostalno značenje. Budući da su za složenu tvorbu potrebne dvije punoznačne osnove, u ovom se radu prefiksno–sufiksna tvorba imenica smatra podmetodom izvođenja, tj. kombiniranom derivacijskom metodom prefiksacije i sufiksacije imenica.

Općenito se može reći da jezikoslovci najčešće svrstavaju prefiksnu tvorbu u složenu tvorbu, a time i prefiksno–sufiksnu tvorbu u složeno–sufiksnu tvorbu. U našim se gramatikama takav pristup tvorbi riječi ustalio od Tome Maretića, koji u svojoj *Gramatici hrvatskoga ili srpskoga književnog jezika* razlikuje tvorbu s nastavcima (što u suvremenoj terminologiji podrazumijeva sufiksnu tvorbu) i složenu tvorbu. Prefiksnu tvorbu smatra dijelom složene tvorbe¹. Takav je pristup prihvatio dio hrvatskih i većina srpskih jezikoslovaca u 2. polovici 20. stoljeća. Među hrvatskim jezikoslovcima i djelima ovom prigodom izdvajamo Stjepana Babića, koji u svojoj *Tvorbi riječi u hrvatskom književnom jeziku*, poput Maretića, razmatra prefiksnu tvorbu u okviru složene tvorbe. Srpska lingvistica Olga Ristić također smatra prefiksnu tvorbu podmetodom složene tvorbe, pa sukladno tomu prefiksne tvorenice smatra složenicama². Takav pristup prefiksnoj tvorbi riječi srpski lingvisti promiču i u najnovije vrijeme, npr. Ivan Klajn³. Hrvatska teoretičarka tvorbe riječi Eugenija Barić smatrala je prefiksnu tvorbu samostalnom u odnosu na složenu tvorbu⁴.

Budući da su za složenu tvorbu potrebne dvije punoznačne osnove, a prefiksi većinom to nisu, u ovom se radu čista prefiksna tvorba imenica smatra podnačinom izvođenja, odnosno derivacije riječi, a sukladno se tomu prefiksno–sufiksna tvorba smatra kombiniranom derivacijskom metodom tvorbe riječi. Ukratko, pristupimo li prefiksnoj tvorbi kao podnačinu izvođenja, možemo reći da pri izvođenju razlikujemo dvije osnovne podmetode, tj. čistu sufiksnu i čistu prefiksnu tvorbu (zavisno o tom koja tvorbena jedinica sudjeluje u derivaciji), dok je treća podmetoda, tj. prefiksno–sufiksna tvorba, zapravo kombinacija prvih dviju. Sukladno tomu, imenice se u gradišćanskohrvatskim⁵ idiomima deriviraju **čistom sufiksnom, čistom prefiksnom te prefiksno–sufiksnom**

¹ Maretić ne opisuje posebno kombinirane podmetode tvorbe riječi.

² Vidi popis literature.

³ Vidi popis literature.

⁴ Vidi popis literature.

⁵ Dalje u tekstu koristi se za kretik *gradišćanskohrvatski* kratica gh.

tvorbom kao trećom ili kombiniranom derivacijskom metodom jer se nova riječ izvodi od samo jedne punoznačne tvorbene osnove, tj. od jedne osnove koja ima svoje puno samostalno značenje. U skladu s tim, prefiksarno–sufiksna tvorba imenica smatra se podmetodom izvođenja, odnosno derivacije imenica. Najveći dio novotvorenih imenica toga tipa derivira se od imeničkih osnova, manji dio od glagola, dok je tvorba od pridjevskih osnova netipična, ali potvrđena. Od ostalih vrsta riječi ne izvode se imenice prefiksarno–sufiksnom tvorbom.

Pri prefiksarno–sufiksnoj tvorbi imenica u gh. idiomima sudjeluje 20 hiperprefikasa i 24 hipersufiksa. Od toga 2 hipersufiksa nisu potvrđena pri prefiksarno–sufiksnoj tvorbi imenica u gh. čakavskim govorima. To su hipersufiksi *-vica* i *-ečnjak*. S (hiper)sufiksom *-vica* samo je jedna na sinkronijskoj razini motivirana tvorenicom prefiksarno–sufiksne tvorbe potvrđena u ghkj. To je tvorenicom *narukvica* koja je zapravo preuzeta iz suvremenoga hrvatskoga književnoga jezika⁶. S druge strane, sufiks *-ečnjak* (zajedno sa svojim hipersufiksom *-ečnjak*) potvrđen je samo u gh. kajkavskoj tvorenici *zākolēčnjak* (Houtzagers, str. 335.) ‘pričvrščač na osovini koja spaja dva kotača na kolima da se kola ne bi nekontrolirano pokrenula ili micala’. Prema tomu, od 24 hipersufiksa koji sudjeluju pri prefiksarno–sufiksnoj tvorbi imenica u gh. idiomima, u gh. čakavskim tvorenicama ih susrećemo 22. To su hipersufiksi *-ica*, *-nica*, *-ača*, *-ja*, *-ka*, *-ina*, *-ščina*, *-nja*, *-(a)c*, *-e*, *-išće*, *-je*, *-aj*, *-(a)k*, *-njak*, *-nik*, *-njtk*, *-(a)nj*, *-stvo*, *-ār*, *-ø* i *-ø*.

Od 20 hiperprefikasa koji sudjeluju pri prefiksarno–sufiksnoj tvorbi imenica u gh. idiomima, samo se (hiper)prefiks *pro-* ne rabi u gh. čakavskim govorima. (Hiper)prefiks *pro-* se susreće u gh. štokavskim govorima i u gh. književnom jeziku⁷, i to samo u nadtvorenicama *proliće*. Ukratko, u gh. čakavskim tvorenicama potvrđeno je 19 prefikasa pri prefiksarno–sufiksnoj tvorbi imenica. To su hiperprefiksi *bez-*, *među-*, *na-*, *nad-*, *ne-*, *o-*, *po-*, *pod-*, *pred-*, *prema-*, *pretu-*, *pri-*, *protu*, *raz-*, *s-*, *su-*, *u-*, *z-* i *za-*. Pojedine se nadtvorenice tvorbom opisuju u okviru svojih hipersufikasa koji su poredani po odostražnom abecednom redu (kao u odostražnom rječniku).

Od 22 čakavska (hiper)sufiksa koja sudjeluju u prefiksarno–sufiksnoj tvorbi čakavskih (nad)tvorenicama, za 2 postoje potvrde uporabe njihovih tvorenicama samo u čakavskom mjesnom govoru Novoga Sela u Slovačkoj. To su novoselski sufiksi *-njtk* (u okviru hipersufiksa *-njtk*) i *-(e)nj* (u okviru hipersufiksa *-(a)nj*). Od 19 čakavskih (hiper)prefikasa koji sudjeluju u prefiksarno–sufiksnoj tvorbi čakavskih (nad)tvorenicama, za 1 postoji potvrda uporabe prefiksarno–sufiksne tvorenice samo u mjesnom govoru Novoga Sela u Slovačkoj. To je prefiks *bez-*, tj. alomorf *be-* prefiksa *bez-*, koji je potvrđen u tvorenici *bezakuōknje*. Inače je gh. čakavskim govorima imanentan prefiks *prez-*, ali je zanimljivo da pri prefiksarno–sufiksnoj tvorbi imenica u gh. idiomima taj prefiks nije potvrđen.

Hipersufiks *-ica*

Hipersufiks *-ica* nema posebnih sufikslnih inačica. Nadtvorenice prefiksarno–sufiksne tvorbe s hipersufiksom *-ica* u gh. se idiomima tvore prema trima tvorbenim obrascima:

prefiks + imenica + *-ica*,

⁶ Dalje se u tekstu rabi kratica hkj.

⁷ Dalje se u tekstu rabi kratica ghkj.

prefiks + odnosni pridjev + *-ica*,

prefiks + glagol + *-ica*.

Prvi je tvorbeni obrazac slabo plodan, a druga su dva neplodna. Sve su izvedenice ženskoga roda. Općenito se može reći da je prefiksno–sufiksna tvorba sufiksom *-ica* nesvojtvena gh. čakavskim govorima.

Pri tvorbi prema prvomu tvorbenomu obrascu sudjeluju hiperprefiksi *na-*, *nad-*, *o-*, *po-*, *pod-*, *pri-*, *raz-*, *su-*. Međutim, većina se tvorenica s tim tvorbenim obrascem realizira samo u ghkj. (uglavnom po uzoru na hkj.). S prefiksom *na-* takva je npr. tvorenica *naramenica*, s prefiksom *nad-* tvorenica *nadlaktica*, s prefiksom *po-* tvorenice *poledica*, *porebrica*, s prefiksom *pod-* tvorenice *podlaktica*, *podoknica*, s prefiksom *pri-* tvorenica *prikolica*, s prefiksom *su-* tvorenica *sukrvica*. Manji je broj tvorenica s tim obrascem imanentan gh. čakavskim govorima. Među njima nalazimo potvrde samo s trima prefiksima: *o-*, *pod-*, *raz-*. S prefiksom *o-* potvrđena je samo izvedenica *ogřlica* u govoru Novoga Sela u Slovačkoj (Balaž, str. 123), u koji su u novije vrijeme preuzimane riječi iz ghkj., pa tvorbeni obrazac *o-* + imenica + *-ica* najvjerojatnije nije imanentan novoselskomu govoru, ali je *ogřlica* ipak tvorbeno riječ jer je moguće načiniti prikladnu tvorbeno preobliku na sinkronijskoj razini. Derivirana je od imenice srednjega roda, a označuje stvar. Prefiks *pod-* rabi se pri tvorbi mikrotoponima prefiksno–sufiksno tvorbom s množinskim oblikom *-ice* sufiksa *-ica*. Na taj je način od zbirne imenice deriviran mikrotoponim *Podgërmljice* → lapti pod germljem (Mienovo⁸). Alomorfo *ras-* prefiksa *raz-* (pred bezvučnim inicijalnim suglasnikom osnove) i sufiksom *-ica* izvedena je od jednosložne imenice muškoga roda imenica *raspřtica* ‘križanje putova’ (Filež), koja ima mjesno značenje. Rabi se i u ghkj., a u govorima rijetko jer je obično potiskuju tuđice, npr. u većini čakavskih govora u Austriji rabi se germanizam *krajcunga*, odnosno *krajcinga*.

Drugi tvorbeni obrazac nije uobičajen ni u ghkj. ni u mjesnim govorima. Potvrđeni (hiper)prefiksi u tom obrascu su *na-* i *po-*. Od odnosnoga pridjeva te s prefiksom *na-* derivirana je imenica *nařšnica* (Stinjaki, Neweklowsky 1989, str. 84, 146) koja označuje stvar. To je jedina potvrda. S hiperprefiksom *po-* potvrđena je samo nadtvorenica *poledovica* ‘poledica’ od odnosnoga pridjeva *ledovi* ‘ledeni’, a rabi se u dva čakavska govora u Slovačkoj, koja su pod snažnijim utjecajem slovačkoga jezika: *přledovica* (Hrvatski Grob), *poliřdovica* (Novo Selo, Balaž, str. 146). Jasno je da je iz slovačkoga preuzeta gotova tvorenica, ali budući da je preuzet i odnosni pridjev, tvorbeno je motivirana i u čakavskim govorima.

S trećim je tvorbenim obrascem samo jedna potvrda, opet iz čakavskoga govora u Slovačkoj. Od skraćene infinitivne osnove glagola *kovati* te s prefiksom *na-* derivirana je imenica *nakuřovica*⁹ ‘nakovanj’ (Novo Selo, Vážný, str. 245, 287). Izvedenica označuje stvar.

Hipersufiks *-nica*

Hipersufiks *-nica* također nema posebnih sufikslnih inačica. Sve nadtvorenice prefiksno–sufiksne tvorbe s hipersufiksom *-nica* tvore se po istom tvorbenom obrascu,

⁸ Podatci vezani za geografske odrednice uz koje nije naznačen izvor, prikupljeni su osobnim terenskim istraživanjem.

⁹ To je tvorenica u okviru nadtvorenice *nakovica*.

tj.: prefiks + imenica + *-nica*. Taj tvorbeni obrazac u stanovitoj je mjeri plodan. Pri takvoj derivaciji sudjeluju hiperprefiksi *o-*, *po-*, *pod-*, *za-*. Sve su tvorenice ženskoga roda, a mogu imati različita značenja. Pritom je jedina tvorenica s (hiper)prefiksom *o-* (*osmrtnica*) potvrđena samo u ghkj., u kojem se rabi po uzoru na hkj.

Nadtvorenice s hiperprefiksom *po-* imanentne su gh. govorima i ghkj. Nadtvorenica *pomašnica* može se u gh. čakavskim govorima ostvarivati u dva različita značenja. U oba je moguća tvorbeno preoblika na sinkronijskoj razini, tj. *pomašnica* (Pinkovac) → kompozicija po maši (tj. 'skladba koja se svira ili pjeva poslije mise') i *pōmašnica* (Čajta) → pilo po maši (tj. 'piće koje se poslije mise uobičajeno pije u krčmi'). U tom se posljednjem značenju rabi i u ghkj. U više je mjesnih govora srednjega i južnoga Gradišća, te u njima susjednim govorima u zapadnoj Mađarskoj, potvrđena nadtvorenica *posnašnica* 'djeveruša' < *snaħa* (s promjenom *h* > *š* završnoga fonema osnove), tj. *posnašnica* (Prisika), *posnašnica* (Mienovo, Ivšić, str. 783; Veliki Borištof, Neweklowsky 1978, str. 334; Narda, Neweklowsky 1978, str. 233, 249, 308), *posnašnica* (Pinkovac, Hajszan 1991, str. 111). Označuje žensku osobu.

S alomorfo *po-* hiperprefiksa *pod-*, pred osnovom s inicijalnim fonemom *d*, izvedena je nadtvorenica *podvornica* 'zemlja pod dvorom'. Konkretno potvrde u mjesnim govorima mogu biti opće imenice, tj. zemljopisni nazivi kao npr. *podvuōrnica* 'njiva pod kućnim dvorom' (Vážný, Dubrava, Lamoč, str. 295), *podvōrnica* (Židan) ili mikrotoponimi, npr. *Podvōrnica* 'ime njive' (Unda). Pritom uporaba tvorenice kao toponima često ne isključuje njezinu usporednu uporabu kao zemljopisnoga naziva i obrnuto. Ipak, znatno je češća uporaba te tvorenice kao mikrotoponima. Mikrotoponimska tvorenica obično sadrži množinski oblik *-nice* sufiksa *-nica*, npr. *Podvuōrnice* 'ime njive' (Bajngrob, Mučindrof, Mienovo), *Podvuōrnice* 'ime njive' (Novo Selo, Vážný, str. 243; Vorištan, Mali Borištof, Šušev). Rjeđe toponimska natuknica umjesto mikrotoponima označuje hodonim, npr. *Podvuōrnice* 'ime puta' (Mali Borištof). Navedeni primjeri pokazuju da je nadtvorenica s mjesnim značenjem *podvornica*, u singularnom ili pluralnom obliku, kao apelativ ili još češće onim, uobičajena u čakavskim govorima u slovačkom Podunavlju te u čakavskim govorima u srednjem Gradišću (uključujući i njima susjedne govore u zapadnoj Mađarskoj).

Neke od tvorenica s (hiper)prefiksom *za-*, kao npr. *zadušnica*, *zalisnica* rabe se samo u ghkj. Iz čakavskih govora imamo potvrdu mikrotoponima *Zavērtnice* → ime laptov za vertom (Mienovo), koji je deriviran množinskim oblikom *-nice* sufiksa *-nica*.

Hipersufiks *-ača*

Hipersufiks *-ača* je neplodan pri prefiksarno–sufiksalsnoj tvorbi imenica. Nema posebnih sufiksalskih inačica. Tim je hipersufiksom i hiperprefiksom *pod-*, od osnove imenice ženskoga roda *glava*, derivirana odimenička nadtvorenica *podglavača*, koja označuje stvar. Nadtvorenica je također ženskoga roda. U čakavskim se govorima Poljanaca u Željezanskom i u Matrštofskom kotaru srazmjerno često realizira tvorenica *podglavāča* (npr. Pajngrt, Koschat, str. 247; Pandrof, Trajštof, Klimpuh,), dok je u štokavskom govoru Bandola zabilježena akcenatska inačica *podglavāča* (Tornow, str. 256). Realizacija *podglavāča* rabi se i u ghkj. Može se pretpostaviti da je takav tvorbeni tip preuzet u bandolski govor iz dominantnih čakavskih govora, jer se u tom štokavskom govoru, pri tvorbi imenice s tim značenjem, rabi i drukčiji tvorbeni obrazac sa sufiksom *-ka*, kojega se ne susreće u gh. čakavaca.

Hipersufiks *-ja*

Hipersufiks *-ja* nema posebnih sufikslnih inačica. Prefiksno–sufiksna tvorba hipersufiksom *-ja* ostvaruje se u okviru dva tvorbeno obrasca:

prefiks + imenica + sufiks *-ja*,

prefiks *ne-* + glagol + sufiks *-ja*.

Završni fonem osnove i početni fonem sufiksa smjenjuju se po jotacijskim pravilima.

Prvi je tvorbeni obrazac u manjoj mjeri plodan u gh. čakavskim govorima. U okviru toga tvorbenoga obrasca potvrđene su (nad)tvorenice s (hiper)prefiksima *na-*, *po-* i *pod-*. U govoru Novoga Sela u Slovačkoj izvedena je od osnove imenice ženskoga roda *stiena* 'zid' s prefiksom *na-* tvorenica *nastiĕnja* u značenju 'krovna greda postavljena na vanjskim stienama stanja (tj. na vanjskim zidovima kuće)' (Balaž, str. 105). Premda je posuđen slovački tvorbeni uzorak, novonastala je riječ tvorbeno motivirana na sinkronijskoj razini. Od osnove imenice ženskoga roda *voda*, s hiperprefiksom *po-*, derivirana je nadtvorenica *povođa* 'poplava', koja označuje prirodnu pojavu. U južnijim govorima Poljanaca te u govorima Dolinaca realizira se u akcenatskim inačicama: *pōvoda* (Pajngrt, Koschat, str. 286; Šušev, Prisika), *pōvoda* i *pōvoda* (Židan). S hiperprefiksom *pod-* je od imenice *brana* u značenju 'dio jarma' izvedena nadtvorenica *podbranja*. Tvorenica označuje stvar. U mjesnim je govorima Poljanaca i Dolinaca potvrđena s fonološkom inačicom *puod-* prefiksa *pod-*, npr. *puōdbranja* (Trajštof, Uzlop, Cindrof, Kornfeind, str. 84; Šušev, Czenar, str. 18).

Drugi tvorbeni obrazac u gh. govorima nije plodan. Za tvorenicu *neženja* (koja se u ghkj. rabi po uzoru na hkj.) nema potvrda iz gh. govora. Samo je jedna nadtvorenica po tom obrascu potvrđena u brojnim gh. govorima, i to u sva tri narječja, naravno u različitim fonološkim inačicama. Riječ je o nadtvorenici s apstraktnim značenjem *nedjelja*, izvedenoj od prezentske osnove nesvršenoga glagola 4. razreda V. vrste. Ta se nadtvorenica realizira u tvorenicama: *nedi'lja* (Frielištof, Hrvatski Jandrof, Čunovo, Bielo Selo, Novo Selo u Gradišću, Pandrof, Trajštof, Cindrof, Cogrštof, Klimpuh, Koljnof, Otava), *nedi'lja* (Novo Selo u Slovačkoj, Balaž, str. 107; Novo Selo, Dubrava, Lamoč, Vážný, str. 287; Uzlop, Koschat, str. 170; Trajštof, Koschat, str. 132, 178, 189, 229; Trajštof, Neweklowsky 1978, str. 236, 249; Vorištan, Koschat, str. 165, 237; Cikleš, Koschat, str. 173; Pajngrt, Koschat, str. 97, 128, 203, 209, 215, 246, 254, 274; Otava, Koschat, str. 158; Otava, Neweklowsky 1978, str. 242; Veliki Borištof, Kinda, rukopis; Sabara, Neweklowsky 1978, str. 168; Čemba, Neweklowsky 1978, str. 163; Jezerjani, Neweklowsky 1973, str. 168; Stinjaki, Neweklowsky 1989, str. 40, 85, 114; Veliki Medveš, Neweklowsky 1978, str. 146; Žamar, Neweklowsky 1978, str. 146; Pajngrt, Rasporak; Podgorje, Neweklowsky 1978, str. 180; Stari Hodas, Neweklowsky 1978, str. 181, Umok, Neweklowsky 1978, str. 191; Bajngrob, Veliki Borištof, Mali Borištof, Filež, Mienovo, Čemba, Narda, Bandol, Rupišće). Potvrde s depalatalizacijom *lj > j* zabilježene su u sljedećim čakavskim i štokavskim govorima: *nedi'ja* (Bizonja), *nedi'ja* (Milištof, Neweklowsky 1978, str. 168; Nova Gora, Neweklowsky 1978, str. 146, 151; Prašćevo, Neweklowsky 1978, str. 236, 300; Bandol, Neweklowsky 1978, str. 181; Hrvatski Ciklljin, Neweklowsky 1978, str. 172, 178, 180; Kalištof, Longitolj, Dolnja Pulja, Mučindrof, Frakanava, Šušev, Gerištof, Unda, Prisika, Plajgor, Židan, Pinkovac, Bandol).

Hipersufiks *-ka*

Hipersufiks *-ka* također nema posebnih sufikslnih inačica. Imenice prefiksarno–sufiksne tvorbe s hipersufiksom *-ka* tvore se po tvorbenom obrascu: prefiks + imenica + *-ka*. Tvorenice su ženskoga roda. U čakavskim je govorima taj tvorbeni obrazac neoplodan, a tako nastale tvorenice označuju stvari. Potvrđeni prefiksi pri takvoj tvorbi su prefiks *uo-* kao fonološka inačica hiperprefiksa *o-*, i prefiks *pot-* kao alomorf hiperprefiksa *pod-*.

Od osnove imenice ženskoga roda *glava* izvedena je prefiksom *uo-* tvorenica *uoglavka* ‘oglavnik u konja’ u govoru Novoga Sela u Slovačkoj (Balaž, str. 232). Taj je tvorbeni obrazac u novoselskom govoru slovakizam (prema slc. *ohlávka*), ali budući da je imenica *uoglavka* tvorbeno motivirana na sinkronijskoj razini, smatramo ju tvorenicom (unutar nadtvorenice *oglavka*). Isto se može reći za tvorenicu od imenice srednjega roda *pōtkol ēnka* (Hrvatski Jandrof) s alomorfom *pot-* prefiksa *pod-*.

Navedeni tvorbeni obrazac imanentan je gh. štokavskim govorima, npr. s prefiksom *po-* načinjena je tvorenica *pōglavka* (Bandol, Tornow, str. 257; Bandol, Neweklowsky 1978, str. 313, 333).

Hipersufiks *-ina*

Pri prefiksarno–sufiksnoj tvorbi imenica s (hiper)sufiksom *-ina* rabi se tvorbeni model: prefiks *po-* + imenica + *-ina*. Potvrđene tvorenice su iz čakavskoga Šuševa, a derivirane su od imenica muškoga roda, s promjenom *h > š* na granici tvorbenne osnove i sufiksa, tj. *poterbūšina* ‘potrbušica’ < *terbuh*, *poveršina* ‘površina’ < *verh*.

Po tom je tvorbenom obrascu načinjena i tvorenica *pokrajina* koja se rabi u ghkj., opet po uzoru na hkj., jer je inače u gh. idiomima u tom značenju uobičajena sufiksna izvedenica *krajina*.

Tvorenice su ženskoga roda. Hipersufiks *-ina* nema posebnih sufikslnih inačica.

Hipersufiks *-ščina*

Hipersufiks *-ščina* ostvaruje se u gh. čakavskim govorima kao sufiks *-št'ina*. Taj je (hiper)sufiks neplodan pri prefiksarno–sufiksnoj tvorbi. U čakavskim se gh. govorima realizira u fonološkoj inačici *-št'ina*. Potvrđen je u odimeničkoj izvedenici *potrbūšt'ina* ‘potrbušica’ < *trbuh* (Cindrof, Kornfeind, str. 85), s promjenom *h > š* na granici tvorbenne osnove i sufiksa. Tvorenica je ženskoga roda, s prefiksom *po-*.

Hipersufiks *-nja*

Hipersufiks *-nja* nema posebnih sufikslnih inačica. Taj je hipersufiks neplodan, sa samo jednom čakavskom potvrdom, deriviranom od imenice *glava*, tj. *uglavnja* ‘oglavnik’ (Pandrof). Tvorenica je ženskoga roda. Etimološki gledano, prefiks *u-* je u tom primjeru bio fonološka inačica prefiksa *o-* (s promjenom boje samoglasnika *o > u* u zatvorenom pravcu). No budući da je to danas jedina potvrda, tj. da nema realizacije *oglavnja*, smatramo je na sinkronijskoj razini izvedenicom (hiper)prefiksom *u-*.

Hipersufiks -(a)c

Hipersufiks *-(a)c* također je neplodan pri prefiksarno–sufiksnoj tvorbi imenica u gh. idiomima. Nema posebnih sufikslnih inačica. Iz čakavskih je govora samo potvrda *okrājac* ‘okrajak’ (Nova Gora, Neweklowsky 1978, str. 326) s prefiksom *o-*. To je izvedenica od jednosložne imenice muškoga roda *kraj*, a označuje stvar. Tvorenica je muškoga roda.

Hipersufiks -e

Hipersufiks *-e* ostvaruje se kao sufiks *-e* i sufiks *-ie*. Imenice prefiksarno–sufiksne tvorbe s hipersufiksom *-e* tvore se prema tvorbenom obrascu: hiperprefiks + imenica + *-e*. Potvrđeni (hiper)prefiksi su *o-*, *pod-*, *pri-* i *za-*, a u osnovi mogu biti imenice svih triju rodova. Novonastale tvorenice su srednjega roda.

Od imenice plurale tantum srednjega roda *pleća* derivirana je (hiper)prefiksom *o-* tvorenica *opleće* s tvorbenim značenjem ‘dio ženske nošnje, ki se nosi prik pleć’. Nadvorenica označuje stvar. U govorima moravskih Hrvata potvrđena je u tvorenici *opliēt'e* (Nova Prerava, Milčetić; Frielištof), a u ghkj. u realizaciji *opleće*.

Ostale (nad)tvorenice imaju mjesno značenje.

Od skraćene osnove gh. imenice *vrkljac* / *verkljac* ‘vrt’ derivirana je hiperprefiksom *za-* nadvorenica s mjesnim značenjem *zavrklje* / *zaverklje* s tvorbenim značenjem ‘lapti za vrkljacom / verkljacom’. Potvrđena je u tvorenici *zavērklje* (Narda).

Od osnove imenice *zemlja* izvedena je s hiperprefiksom *pod-* nadvorenica *podzemlje* te s hiperprefiksom *pri-* nadvorenica *prizemlje*. Budući da, općenito gledajući, nisu svojstvene gh. mjesnim govorima, može se pretpostaviti da su u pojedine čakavske govore preuzete iz ghkj., ali su i u tim govorima tvorbeno motivirane na sinkronijskoj razini, npr. *podzemljiē* (Novo Selo u Slovačkoj, Balaž, str. 144) s fonološkom inačicom *-ie* hiperprefiksa *-e*, zatim *prizemlje* (Novo Selo u Slovačkoj, Balaž, str. 160) i fonološka inačica *priziēmje* (Židan).

Hipersufiks -išće

Hipersufiks *-išće* u čakavskim se govorima najčešće ostvaruje kao sufiks *-iš'te*. Taj je hipersufiks neplodan pri prefiksarno–sufiksnoj tvorbi imenica. U prikupljenoj građi potvrđena je samo jedna nadvorenica koja se načelno rabi u svim gh. idiomima. To je nadvorenica srednjega roda *shodišće* ‘hodočašće’ koja je na sinkronijskoj razini izvedena od glagolske imenice *hod* s hiperprefiksom *s-*. Nije naime moguća derivacija od glagola *shoditi* jer se taj glagol u gh. idiomima isključivo rabi u značenju ‘priskrbiti’, pa stoga ne postoji semantička povezanost na sinkronijskoj razini i nije moguće načiniti tvorbenu preobliku. Tvorenica *shodišće* rabi se i u ghkj., a najčešća je konkretna čakavska potvrda *shuôdišt'e* (Čunovo, Novo Selo u Gradišću, Pandrof, Klimpuh, Frakanava, Filež, Prisika).

Hipersufiks -je

Hipersufiks *-je* ostvaruje se kao sufiks *-je* i kao sufiks *-je*. Taj je hipersufiks plodan pri prefiksarno–sufiksnoj tvorbi imenica u ghkj., a u stanovitoj mjeri i pri takvom tipu tvorbe

u mjesnim govorima. U čakavskim i štokavskim gh. govorima taj hipersufiks nema posebnih fonoloških inačica, dok se u kajkavskim govorima ostvaruje kao sufiks *-je*. Sve su tvorenice načinjene po tvorbenom obrascu: hiperprefiks + imenica + hipersufiks *-je*. Novonastale su nadtvorenice srednjega roda, a deriviraju se od imenica svih triju rodova. Pri takvoj tvorbi u gh. idiomima sudjeluju hiperprefiksi *bez-*, *medju-*, *na-*, *po-*, *pod-*, *pred-*, *prema-*, *pretu-*, *pri-*, *pro-*, *protu-*, *raz-*, *z-*, *za-*. Od toga su tri prefiksa, tj. *medju-*, *pred-*, *z-* potvrđeni samo u tvorenicama u ghkj., tj. *Medjumurje*, *predbrižje*, *predgorje*, *predsoblje*, *predvečerje*, *predvorje*, *zglavlje* 'uzglavlje'. Naravno, etimologijski gledano prefiks *z-* je fonološka inačica prefiksa *uz*, ali u ghkj. je to na sinkronijskoj razini poseban prefiks. I među tvorenicama s ostalim prefiksima, moguće ih je izdvojiti veći broj koje se rabe samo u ghkj., npr. *nasilje*, *poglavlje*, *potkrovlje*, *pročelje*, *razdoblje*. Riječ je o posuđenicama iz hkj. koje su u ghkj. tvorbeno motivirane na sinkronijskoj razini.

U sklopu navedenoga tvorbenoga obrasca, hiperprefiks *pro-* se, osim u ghkj., javlja samo u gh. štokavskim govorima, i to u nadtvorenici *proliče* koja je izvedena od imenice *lito*, s glasovnom promjenom na granici tvorbene osnove i sufiksa. Realizira se u dvjema naglasnim inačicama, tj. *proliče* (Hrvatski Cikljin, Neweklowsky 1978, str. 172, 180) i *proliče* (Bandol, Neweklowsky 1978, str. 177, 178, 181, 313; Stari Hodas, Newekloesky 1978, str. 181).

Kao što je već spomenuto, s prefiksom *bez-*, tj. s alomorfolom *be-* prefiksa *bez-* potvrđenja je samo jedna tvorenica, i to u govoru Novoga Sela u Slovačkoj. Budući da je, kako je već upozoreno, u taj govor u novije vrijeme prihvaćen veći broj tvorenica iz ghkj., motiviranih na sinkronijskoj razini, to se može reći i za apstraktnu imenicu *bezakuñje*, deriviranu od imenice *zakuon*. Isto vrijedi i za novoselsku apstraktnu imenicu *podniēblje* (Balaž, str. 143) s prefiksom *pod-*, koja je derivirana od imenice *niebo*. U obje se tvorenice završni fonem osnove i početni fonem sufiksa smjenjuju po jotacijskim pravilima.

S prefiksima *na-* i *raz-* samo je po jedna potvrda iz mjesnih čakavskih govora. S prefiksom *na-* to je tvorenica *nāručje* (Hrvatski Grob, Vážný, str. 132, 164) od imenice *ruka*, s promjenom *k > č* završnoga fonema osnove. S alomorfolom *ras-* prefiksa *raz-* to je tvorenica s mjesnim značenjem *rāsciešt'e* 'križanje cesta' (Čunovo) od imenice *ciesta*, s jotovanjem i jednačenjem po mjestu tvorbe na granici tvorbene osnove i sufiksa. Sukladnu izvedenicu od imenice *cesta* moglo bi se očekivati i u drugim gh. govorima u Slovačkoj, dok su na ostalom gh. govornom području uobičajene sukladne izvedenice od imenice *put*.

Od imenice *vrt* potvrđene su u gh. čakavskim govorima tvorenice s prefiksima *po-* i *za-*, te s jotovanjem na granici tvorbene osnove i sufiksa. S prefiksom *po-* je tvorenica sa zbirnim značenjem *povrt'ie* (Veliki Borištof, Kinda, rukopis; Frakanava, Neweklowsky 1978, str. 103). S mjesnim je značenjem nadtvorenica *zavrče* 'lapti za vrtom', s naglasnim inačicama *zāvrt'e* i *zāvrt'e* (Hrvatski Jandrof, Čunovo). Osim kao apelativ, tvorenica *zavrče* rabi se i kao mikrotoponim (tj. ime njive), npr. *Zāvrt'e* (Čunovo, Pandrof).

Od imenice *gora* također se izvode toponimske tvorenice, npr. horonim *Zágorje* (Novo Selo u Slovačkoj, Balaž, str. 250) 'kraj za gorom'¹⁰ (u zaleđu Bratislave) te u štokavskim gh. govorima ojkonom *Podguōrje* (Stari Hodas). Toponim, ili preciznije horonim jest

¹⁰ U novoselskom govoru, kao i inače u gh. govorima, ne rabi se zbirna imenica *gorje*.

nadvorenica *Zajezerje* od imenice srednjega roda *jezero*, s hiperprefiksom *za-*. Njena konkretna realizacija je npr. tvorenica *Zajeziêrje* (Filež).

Osim s već spomenutim prefiksom *pro-* u štokavskim govorima, na isti se način imenica *lito* veže s još nekoliko prefikasa, a sve tvorenice toga tipa međusobno su tvorbene inačice, tj. imaju isto značenje.

Hiperprefiks *protu-* susreće se samo u nadvorenici *protuliće*, s brojnim potvdama u čakavskim ikavsko–ekavskim govorima Haca, Poljanaca i Dolinaca te u brojnim ikavskim govorima na jugu, npr. *protulit 'e* (Novo Selo, Balaž, str. 162; Novo Selo, Dubrava, Lamoč, Vážný, str. 298; Veliki Borištof, Kinda, rukopis; Frielištof), *protulit 'e* (Hrvatski Jandrof, Čunovo, Bizonja, Pandrof, Prodrštof, Koljnof), *protuliće* (Bielo Selo, Brabec, str. 83), *protulit 'e* (Otava, Neweklowsky 1978, str. 239; Mienovo; Filež; Frakanava; Prisika), *protuliće* (Trajštof, Ivšić, str. 793; Trajštof, Koschat str. 177, 255; Pajngrt, Ivšić, str. 788; Pajngrt, Koschat, str. 97, 194, 195, 207; Pajngrt, Neweklowsky 1978, str. 335; Unda, Neweklowsky 1978, str. 243, 293), *protuliće* (Otava, Koschat, str. 158; Štikapron, Koschat, str. 174, 215, 258; Čajta, Pinkovac), *protulice* (Bajngrob, Neweklowsky 1978, str. 124, 125; Vinciet, Neweklowsky 1978, str. 165, 335), *protulice* (Čemba, Neweklowsky 1978, str. 243, 335.). S (hiper)prefiksom *pretu-* je tvorbena inačica *pretulit 'e* (Židan). Prefiksi *preto-* i *proto-* (u tvorenicama *pretolice*, *protolice*) su fonološke inačice hiperprefikasa *pretu-* i *protu-*. Rabe se isključivo u gh. kajkavskim govorima u tvorenicama *pretolice* i *protolice* (Houtzagers, str. 300, 301) sa sufiksom *-je* kao fonološkom inačicom hipersufikasa *-je*. To je dobar primjer uzimanja u obzir dijakronije (genetske lingvistike) pri razmatranju fonoloških inačica tvorbenih jedinica (prefikasa i sufikasa).

Tvorbene inačice s (hiper)prefiksom *prema-* rabe se isključivo u čakavskim (uključujući i hibridne) ikavskim gh. govorima, npr. *premalice* (Stinjaki, Neweklowsky 1989, str. 111), *premalice* (Jezerjani, Neweklowski 1973, str. 152, 163, 169; Nova Gora, Neweklowsky 1978, str. 146, 335). Prefiks *prma-* je fonološka inačica hiperprefikasa *prema-*, npr. *prmalit 'e* (Santalek, Neweklowsky 1978, str. 146).

Hipersufiks *-aj*

Hipersufiks *-aj* ostvaruje se u sufikslnim inačicama *-aj* i *-âj*. Taj je hipersufiks neplodan pri prefiksarno–sufiksnoj tvorbi imenica. Poznata je samo nadvorenica *naručaj* s hiperprefiksom *na-*, koja je izvedena od imenice *ruka*, s promjenom *k > č* završnoga fonema osnove. Tvorenica *naručaj* rabi se u ghkj., a iz čakavskih su gh. govora potvrde *nâručaj* (Novo Selo u Slovačkoj, Balaž, str. 104.) sa sufiksom *-aj* i *naručâj* (Stinjaki, Neweklowsky 1989, str. 84) sa sufiksom *-âj*.

Hipersufiks *-(a)k*

Hipersufiks *-(a)k* je srazmjerno plodan pri prefiksnoj tvorbi imenica u gh. govorima i u ghkj. Ostvaruje se u sufikslnim inačicama *-(a)k* i *-(e)k*. Tvorenice su muškoga roda, a deriviraju se u sklopu dvaju tvorbenih obrazaca, tj.

hiperprefiks + imenica + hipersufiks *-(a)k*,

hiperprefiks + glagol + hipersufiks *-(a)k*.

Tvorba u okviru prvoga od dvaju obrazaca jest plodna. Pri takvoj tvorbi sudjeluju (hiper)prefiksi *na-*, *nad-*, *o-*, *po-*, *pod-*, *pri-*, *u-* i *za-*, a u osnovi dolaze imenice svih triju rodova. (Nad)tvorenice mogu imati različita značenja. Tvorenice s prefiksima *na-*, *nad-* i *za-* potvrđene su samo u ghkj. (*naprstak*, *nadimak*, *zakutak*, *zapećak*). Riječ je o posuđenicama iz hkj. koje su tvorbeno motivirane na sinkronijskoj razini.

Hiperprefiks *po-* ostvaruje se u fonološkim inačicama *po-* i *puo-*. Prefiksom *puo-* derivirana je imenica *puoglāvak* 'udarac po glavi' (Novo Selo u Slovačkoj, Balaž, str. 165). Tvorenicu *ponedijek* < *nedija* (Vedešin, Neweklowsky 1978, str. 192), odnosno *ponedijek*¹¹ (Umok, Neweklowsky 1978, str. 193), s fonološkom inačicom hipersufiksa *-(a)k*, rabi se u gh. kajkavskim govorima. Varijantna tvorenicu *ponediljak* < *nedilja* rabi se u ghkj¹².

Hiperprefiks *pod-* u novoselskom se govoru u Slovačkoj ostvaruje u prefiksionalnoj inačici *puod-* u tvorenici *puodbrādak* (Novo Selo, Balaž, str. 164.), deriviranoj od imenice *brada*.

(Hiper)prefiks *pri-* sudjeluje pri derivaciji (nad)tvorenicu *priglavak* 'gležanj', s tvorbenim značenjem 'zglob pri kosti u obliku glave'. U čakavskim se govorima realizira u naglasnim inačicama *priglāvak* (Novo Selo u Slovačkoj, Balaž, str. 158; Čunovo; Filež; Prisika) i *priglavak* (Frakanava).

S (hiper)prefiksom *o-* derivira se (nad)tvorenicu *okrajak* 'okrajak, tj. korica koja je ostatak od komada izrezanoga kruha (najčešće već pojedena)' s čakavskim potvrđama *okrājak* (Novo Selo u Slovačkoj)¹³ i *okrājak* (Pinkovac, Neweklowsky 1978, str. 326). S rječotvorbenoga je stajališta poseban problem tvorenicu *ūkrajak* koja se u istom značenju rabi u čakavskom govoru Koljnofa (Šojat, str. 344). Sa stajališta genetske lingvistike *ukrajak* je fonološka inačica tvorenicu *okrajak*, tj. prefiks *u-* je fonološka inačica hiperprefiksa *o-* (s promjenom boje samoglasnika *o > u* u zatvorenom pravcu). Poteškoću međutim predstavlja činjenica što se tvorenicu *okrajak* i *ukrajak* usporedno rabe u ghkj., a rječotvorbena raščlabma u ghkj. kao svojevrsnom standardnom jeziku, ne priznaje genetskolingvističke, odnosno dijakronijske nego samo sinkronijske kriterije. Zato su u ghkj. *okrajak* i *ukrajak* tvorbene inačice derivirane dvama različitim prefiksima. Ako je tako u ghkj., takvom se pristupu valja prikloniti i u mjesnim govorima, jer je neprihvatljivo da su *okrajak* i *ukrajak* u ghkj. tvorbene inačice, a u čakavskim gh. govorima samo fonološke inačice u okviru zajedničkoga hiperprefiksa *o-*.

Tvorba u okviru drugoga od dvaju obrazaca može se smatrati neplodnom, eventualno slabo plodnom. Pri takvoj tvorbi sudjeluju (hiper)prefiksi *ne-* i *o-*.

¹¹ G. Neweklowsky fonem *ɛ* u sufiksu *-(e)k* bilježi običnim znakom *e*.

¹² S. Ivšić je u borištofskom čakavskom govoru zabilježio realizaciju *ponediljak* (Borištof, Ivšić, str. 773). Od Ivšića je realizaciju *ponediljak* za borištofski govor preuzeo B. Finka (1976, str. 71). Taj je podatak netočan jer se u gh. čakavskim govorima rabi inačica *pandiljak* koja je zbog fonoloških promjena prestala biti tvorbeno motivirana na sinkronijskoj razini. Z. Kinda je govoru Velikoga Borištofa zabilježila samo realizaciju *pandiljak*, a tu sam realizaciju i sama zabilježila u oba borištofska govora. Ukratko, realizacija *pandiljak* / *pandijak* dominantna je u gh. čakavskim govorima, tj. *pandiljak* (Novo Selo u Slovačkoj, Bielo Selo, Cindrof, Cogrštof, Rasporak, Bajngrob, Veliki Borištof, Mali Borištof, Filež, Mienovo), *pandiljak* (Hrvatski Jandrof, Klimpuh, Otava), *pandijak* (Dolnja Pulja, Mučindrof, Longitolj, Šuševo, Gerištof, Unda). Nemotivirane su na sinkronijskoj razini i realizacije *pondilak_g* (Hrvatski Grob), *pondiljak* (Petrovo Selo, Ivšić, str. 789).

¹³ U govoru Novoga Sela u Slovačkoj rabi se i tvorenicu *načićtak* u značenju 'kantun od kruha', koja nije u sinonimnom odnosu s tvorenicom *okrājak*.

(Hiper)prefiksom *ne-* je derivirana tvorenica s apstraktnim značenjem *neduostatak* (Novo Selo u Slovačkoj, Balaž, str. 108). Ta je tvorenica izvedena od infinitiva novoselskoga glagola I. vrste *dōstat* ‘dostajati’. Budući da se u novoselskom govoru ne rabi zanijekani prefigirani glagol **nedostat* ‘nedostajati’, nije moguća tvorba samo sufiksacijom.

Od prezentstke osnove nesvršenoga glagola IV. vrste *cvariti*, izvedena je hiperprefiksom *o-* nadtvorenica *ocvarak* ‘čvarak’, s konkretnim čakavskim potvrđama *ocvārak* (Novo Selo u Slovačkoj, Balaž, str. 119) i *ocvārak* (Pinkovac) < *cvarit*. Sukladna joj je izvedenica od prezentstke osnove nesvršenoga glagola IV. vrste *cvirit*, tj. *ocvi"rak* (Bizonja). S rječotvorbenoga stajališta predstavlja problem tvorenica *ūcvirak* (Pajngrt, Koschat, str. 283) koja je derivirana od istoga glagola. Opet je to, sa stajališta genetske lingvistike i dijakronije, samo fonološka inačica nadtvorenice *ocvirak*. No budući da je iz vrlo određenih razloga u ovom poglavlju o prefiksarno–sufiksarnoj tvorbi imenica u gh. čakavskim govorima već tvorenica *uglavnja* smatrana nadtvorenicom s hiperprefiksom *u-*, te da su tvorenice *okrajak* i *ukrajak* razmatrane kao tvorbene inačice s različitim hiperprefiksima, a ne kao fonološke inačice hiperprefiksa *o-*, bilo bi neprikladno kada isti kriterij ne bi bio primijenjen i pri rječotvorbenoj raščlambi tvorenica *ocvirak* i *ucvirak*. Zato ih je najprikladnije smatrati tvorbenim inačicama, od kojih je jedna derivirana hiperprefiksom *o-*, a druga hiperprefiksom *u-*.

Hipersufiks *-njak*

Hipersufiksom *-njak* derivirano je svega nekoliko gh. imenica prefiksarno–sufiksarnom tvorbom, u okviru tvorbenoga obrasca: prefiks + imenica + *-njak*. Tvorenice su muškoga roda, a izvode se prefiksima *na-*, *po-* i *pod-*. U mjesnim je govorima najzastupljenija nadtvorenica *napršnjak* koja je hiperprefiksom *na-* izvedena od jednosložne imenice muškoga roda *prst*. (Nad)tvorenica označuje stvar. Zbog gubljenja završnoga fonema osnove i zatim provedenoga jednačenja po mjestu tvorbe na granici tvorbene osnove i sufiksa, ta je (nad)tvorenica s formalne strane gotovo na tvorbenom rubu. U gh. čakavskim govorima ostvaruje se u tvorenicama *nāperšnjak* (Bizonja), *napřšnjak* (Novo Selo u Slovačkoj, Balaž, str. 103; Novo Selo, Dubrava, Vážný, str. 287), *napřšnjāk* (Čunovo), *napršnjak* (Raušer, Neweklowsky 1978, str. 221), *nāpršnjak* (Pajngrt, Koschat, str. 236; Pajngrt, Neweklowsky 1978, str. 221, 330), *nap(e)řšnjak* (Stinjaki, Neweklowsky 1989, str. 83). Stvar označuje i tvorenica *popē"njāk* ‘žarač za peč’ (Čunovo) koja je prefiksom *po-* derivirana od jednosložne imenice ženskoga roda. Alomorform *pot-* prefiksa *pod-* derivirana je od imenice *kora* tvorenica *pōtkornjak*¹⁴ ‘drvotoč’ (Bizonja). Označuje vrstu insekta.

Hipersufiks *-nik*

Pri prefiksarno–sufiksarnoj tvorbi hipersufiksom *-nik*, sudjeluju (hiper)prefiksi *na-*, *o-*, *pod-*, *su-*, *u-*. Pri takvoj je tvorbi (hiper)sufiks *-nik* u stanovitoj mjeri plodan. Tvorenice su muškoga roda. Tvorenice s prefiksom *su-* potvrđene su samo u ghkj. (*suglasnik*, *suvrimenik*), a u čakavskim se gh. govorima realiziraju tvorenice s preostala četiri (hiper)prefiksa. Sve tvorenice prefiksarno–sufiksarne tvorbe u gh. čakavskim govorima načinjene su po

¹⁴ Nadtvorenice *popēcnjak* i *potkornjak* nije moguće smatrati otprijedjnim derivatima sa sufiksom *-jak*, jer se u mjesnim govorima ne rabe odnosni pridjevi **pečni* i **korni*.

tvorbenom obrascu: prefiks + imenica + *-nik*. Čakavske tvorenice uglavnom označuju stvari. Mušku osobu označuje samo nadtvorenica *načelnik*, s konkretnim potvrđama *náčelnik* (Čunovo, Prodrštof, Prisika), *načelnik* (Pinkovac), *načelnik* (ghkj.). To je ujedno jedina potvrđena nadtvorenica s hiperprefiksom *na-*. Prefiksom *o-* i sufiksom *-nik / -nĭk* izvedena je čakavska tvorenica *oĝlavnĭk* (Mali Borištof). Druga je tvorenica *ovratnik* s prefiksom *o-*. Potvrđena je samo u ghkj. Očito je riječ o posuđenici iz hkj. koja je u ghkj. tvorbeno motivirana na sinkronijskoj razini. Znatno više terenskih potvrda ima nadtvorenica *uglavnik* s hiperprefiksom *u-*, tj. *uglāvniĭk* (Cindrof, Kornfeind, str. 92; Šušev, Czenar, str. 19, 54; Trajštof, Prodrštof, Klimpuh, Šušev, Frakanava, Mienovo, Gerištof); *uglāunĭk* (Prodrštof, Koschat, str. 179, 244, 284), *uglāvnik* (Filež). Etimološki gledano, prefiks *u-* je i u tvorenici *uglavnik* fonološka inačica prefiksa *o-* (s promjenom boje samoglasnika *o > u* u zatvorenom pravcu). No budući da se tvorenice *oglavnik* i *uglavnik* usporedno rabe u ghkj., a rječotvorbena raščlabma u ghkj., kao standardnom jeziku, ne priznaje genetskolinivističke, odnosno dijakronijske nego samo sinkronijske kriterije, *oglavnik* i *uglavnik* su u ghkj. tvorbene inačice derivirane dvama različitim prefiksima. Pošto je tako u ghkj., takvomu se pristupu priklanjamo i u mjesnim govorima. U protivnom bi *oglavnik* i *uglavnik* u ghkj. bile tvorbene inačice, a u čakavskim gh. govorima samo fonološke inačice u okviru zajedničkoga hiperprefiksa *o-*, a takvo je dvostruko mjerilo neprikladno.

Preostaje još tvorenica *podōčnik* ‘podočnjak’ (Pinkovac) s prefiksom *pod-*. Za tu je tvorenicu moguće načiniti tvorbenu preobliku: → ono, ča je pod okom (s glasovnom promjenom *k > č* na granici tvorbene osnove i sufiksa). Pritom valja naglasiti da se pridjev *očni* u pravilu ne rabi u pinkovskom govoru pa nije prihvatljivo izvođenje sufiksom *-ik*.

Hipersufiks *-njĭk*

Umjesto o hipersufiksu *-njĭk*, s dijakronijskoga bi aspekta mogli govoriti o sufiksu *-njĭk* kao o fonološkoj inačici hipersufiksa *-nik* u govoru Novoga Sela u Slovačkoj. No budući da je pri sufiksarnoj tvorbi imenica sufiks *-njĭk* vrlo plodan i potvrđen u brojnim gh. čakavskim govorima, smatramo ga i u okviru prefiksarno-sufiksarne tvorbe hipersufiksom. Tvorenica *potrbūšnjĭk* (Novo Selo, Balaž, str. 149) ‘dio konjske opreme, remen koji se veže pod trbuhom konja’ u novoselskom je govoru derivirana prefiksom *po-* kao alomorfohm hiperprefiksa *pod-* (nakon provedenoga jednačenja po zvučnosti i ispadanja suglasnika). U osnovi je imenica muškoga roda. Tvorenica *náčelnjĭk* (Novo Selo, Balaž, str. 96) derivirana je (hiper)prefiksom *na-* od imenice srednjega roda. Označuje mušku osobu. Prema tomu, u oba je novoselska primjera tvorbeni obrazac: prefiks + imenica + *-njĭk*.

Hipersufiks *-(a)nj*

Hipersufiks *-(a)nj* se u okviru prefiksarno-sufiksarne tvorbe u gh. idiomima ostvaruje u sufiksarnim inačicama *-(a)nj* i *-(e)nj*. Tvorenice su muškoga roda, a derivirane su prefiksima *na-* i *po-*. Hipersufiks *-(a)nj* je neplodan pri prefiksarno-sufiksarnoj tvorbi imenica u gh. idiomima. Sufiks *-(a)nj* potvrđen je u odglagolskoj tvorenici *nakovanj* koja se rabi u ghkj. (po uzoru na hkj.), a motivirana je na sinkronijskoj razini.

U čakavskom pak govoru Novoga Sela u Slovačkoj potvrđena je tvorenica *pōvodenj* (Balaž, str. 150) u značenju ‘poplava’, koja je derivirana od imenice *voda*. Ta je tvorenica nedvojbeno slovakizam (slc. *povodeň*). Kada bi riječ bila autohtona novoselska, sufiks bi

bio *-(a)nj*. No budući da je na sinkronijskoj razini tvorenicu *pövođenj* moguće izvesti prefiksom *po-* i sufiksom *-(enj)*, smatramo tu imenicu tvorbom motiviranom, a sufiks *-(e)nj* sastavnim dijelom novoselskoga sufiksalnoga inventara (naravno, u okviru hipersufiksa *-(a)nj*). Kao što je već navedeno, u čakavskim gh. govorima istoznačna se tvorenica od imenice *voda* derivira prefiksarno–sufiksalsnom tvorbom sa sufiksom *-ja* i s istim prefiksom kao novoselska tvorenica.

Hipersufiks *-stvo*

Hipersufiks *-stvo* također je neplodan pri prefiksarno–sufiksalsnoj tvorbi imenica u gh. idiomima. Tvorenice su srednjega roda, a načinjene su po tvorbom obrascu: prefiks + imenica + *-stvo*. Na granici tvorbene osnove i sufiksa česte su glasovne promjene. Alomorfní prefiks *be-* prefiksa *bez-* potvrđen je samo u ghkj. u tvorenci *beženstvo* koja je posuđena iz hkj. ali je u ghkj. tvorbom motivirana na sinkronijskoj razini. U čakavskim pak govorima potvrđena je samo jedna nadtvorenica, i to s hiperprefiksom *po-*, a derivirana je od imenice ženskoga roda. To je nadtvorenica *pohišstvo* u značenju ‘sobni namještaj’ (jer se riječ *hiža* obično rabi u značenju ‘soba’) i rjeđe u značenju ‘pokućstvo općenito’ (jer se *hiža* rijetko rabi u značenju ‘kuća’). Hiperprefiks *po-* ostvaruje se u fonološkim inačicama *po-* i *puo-*. Prefiksom *po-* derivirane su čakavske tvorenice *pohišstvo* (Koljnof, Filež), *pohišstvo* ‘sobni namještaj’ (Nova Gora, Pinkovac). Prefiksom *puo-* derivirane su inačice *puđhišstvo* (Hrvatska Kemlja, Ivšić, str. 763. i 780) i *puđhišfo* (Koschat, str. 248). Tvorenica *pohišstvo* rabi se i u ghkj.

Hipersufiks *-ār*

Sve su tvorenice s hipersufiksom *-ār* u gh. idiomima načinjene u okviru tvorbenoga obrasca: hiperprefiks + imenica + hipersufiks *-ār*. (Nad)tvorenice su muškoga roda, a derivirane su (hiper)prefiksima *po-* i *za-*. Hipersufiks *-ār* u čakavskim se gh. govorima ostvaruje u sufiksalsnim inačicama *-ār* i *ār* (koje mogu biti naglašene). S hiperprefiksom *po-* derivirana je, od imenice ženskoga roda *glava*, nadtvorenica *poglavār* koja označuje mušku osobu. Tvorenica *poglavār* rabi se u ghkj. U čakavskim je govorima sa sufiksom *-ār* potvrđena tvorenica *poglāvār* (Novo Selo u Slovačkoj, Balaž, str. 144; Koschat, Pajngrt, str. 248), a sa sufiksom *-ār* tvorenica *poglavār* (Stinjaki, Neweklowsky 1989, str. 103, 152). S prefiksom *za-* i množinskim oblikom sufiksa *-ār* deriviran je, od osnove imenice muškoga roda *lesak* (g. *leska*), mikrotoponim *Zaleskāri* (Mali Borištof) → lapti za leskom.

Hipersufiks *-ø*

Hipersufiks *-ø* je neplodan pri prefiksarno–sufiksalsnoj tvorbi imenica u gh. idiomima. U gh. idiomima potvrđena je samo nadtvorenica *nakov* ‘nakovanj’ koja je muškoga roda, a izvedena je od skraćene osnove glagola *kovati*, s hiperprefiksom *na-*. U gh. čakavskim govorima, odnosno u govorima s čakavskom osnovicom, potvrđena je u fonološkim inačicama *nākov* (Čemba, Neweklowsky 1978, str. 330) i *nakuóv* (Pinkovac). Tvorenica *nakov* rabi se i u ghkj.

Hiperufiks -ø₂

Hipersufiks -ø₂ također je neplodan pri prefiksarno–sufiksnoj tvorbi imenica u gh. idiomima. Jedina gh. čakavska potvrda je tvorenica *süćüt* (Pinkovac) koja je derivirana od prezentske osnove nesvršenoga neprefigiranoga glagola IV. vrste *ćutit*. Tvorenica je ženskoga roda i-deklinacije.

Kratka zaključna napomena

Na temelju razmatrane građe može se zaključiti da je otprilike 84% do 85% imeničkih nadvorenica prefiksarno–sufiksne tvorbe u gh. čakavskim idiomima derivirano od imenica. Otprilike 12% do 13% takvih tvorenica izvedeno je od glagola, a svega oko 3 % od pridjeva.

LITERATURA I IZVORI:

- Stjepan B a b i ć, 2002: *Tvorba riječi u hrvatskome književnome jeziku*, treće, poboljšano izdanje, Nakladni zavod Globus – HAZU, Zagreb
- Joško B a l a ž, 1991: *Hrvatski dialekt u Devinskom Nuovom Selu*, Hrvatski kulturni savez u Slovačkoj, Novo Selo – Bratislava
- Eugenija B a r i ć, 1979: “Tvorba riječi” (osim odjeljka “Tvorba glagola”), u: E. Barić i sur., *Priručna gramatika hrvatskoga književnog jezika*, Zavod za jezik Instituta za filologiju i folkloristiku – Zagreb, Školska knjiga, Zagreb, str. 219-289. i 297-303.
- Eugenija B a r i ć, 1995: “Tvorba riječi” (osim odjeljka “Tvorba glagola”), u: E. Barić i sur., *Hrvatska gramatika*, Zavod za hrvatski jezik – Školska knjiga, Zagreb, str. 285-371. i 387-389.
- Eugenija B a r i ć, 1997: “Tvorba riječi” (osim odjeljka “Tvorba glagola”), u: Eugenija Barić, Mijo Lončarić, Dragica Malić, Slavko Pavešić, Mirko Peti, Vesna Zečević, Marija Znika, *Hrvatska gramatika*, II. promijenjeno izdanje, Školska knjiga, Zagreb, str. 285-371. i 387-389.
- Ivan B r a b e c, 1966: “Govor podunavskih Hrvata u Austriji”, *Hrvatski dijalektološki zbornik*, 2, Zagreb, str. 29-118.
- Gisela C z e n a r, 1981: *Bäuerliche Geräte und Techniken in der kroatischen Mundart von Nebersdorf / Šuševo im Burgenland*, *Slawistische Reihe*, 4, Klagenfurt
- Božidar F i n k a, 1976: “O čakavskom dijalektu gradišćanskih Hrvata”, *Čakavska rič*, VI, 2, Split, str. 65-75. + karte
- Robert H a j s z a n, 1991: *Die Kroaten der Herrschaft Güssing*, Literas – Verlag, Wien – Güttenbach
- Peter H o u t z a g e r s, 1999: “The kajkavian Dialect of Hidegség and Fertőhomok”, *Studies in Slavic and General Linguistics*, 27., Amsterdam - Atlanta, GA, Editions Rodopi, Amsterdam
- Stjepan I v š i ć, 1971: “Hrvatska dijaspora u 16. stoljeću i jezik Hrvata Gradišćanaca”, prir. Božidar Finka, u: *Izabrana djela iz slavenske akcentuacije*, München, str. 723-798.

- Andrea Zorka K i n d a - B e r l a k o v i ć, *Govor Velikoga Borištofa, sela u srednjem Gradišću*, rukopis
- Ivan K l a j n, 2002: *Tvorba reči u savremenom srpskom jeziku. Prvi deo: Slaganje i prefiksacija*, Beograd
- Angelika K o r n f e i n d, 1991: "Kroatische Ackerbau- und Weinbauterminologie des nördlichen Burgenlandes (nähere Umgebung von Wulkaprodersdorf)", *Burgenländische Heimatblätter*, 53. Jahrgang, Heft Nr. 2, Eisenstadt, str. 49-94.
- Helene K o s c h a t, 1978: "Die čakavishe Mundart von Baumgarten im Burgenland", *Schriften der Balkankommission Linguistische Abteilung*, 24, br. 2, Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, Wien
- Tomo M a r e t i ć, 1963: "Tvorba riječi", u: *Gramatika hrvatskoga ili srpskoga književnog jezika*, treće, nepromijenjeno izdanje, Matica hrvatska, Zagreb, str. 299-420.
- Ivan M i l ĉ e t i ć, 1898: "O Moravskim Hrvatima", *Vienac zabavi i pouci*, XXX, 27, str. 410-413; 29, str. 442-444; 30, str. 458-459; 31, str. 474-476; 32, str. 487-492; 34, str. 521-523; 36, str. 557-558, Zagreb
- Gerhard N e w e k l o w s k y, 1973: "Ein Beitrag zum Čakavischen. Die kroatische Mundart von Eisenhüttl im südlichen Burgenland", *Zbornik za filologiju i lingvistiku*, 16 / 2, Novi Sad, str. 149-172.
- Gerhard N e w e k l o w s k y, 1978: *Die kroatischen Dialekte des Burgenlandes und der angrenzenden Gebiete*, Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, Wien
- Gerhard N e w e k l o w s k y, 1989: "Der kroatische Dialekt von Stinatz Wörterbuch", *Wiener slawistischer Almanach*, 25, Wien
- Olga R i s t i ć, 1961.-1962: "Funkcija prefiksa *ne-* u nekim imeničkim i pridevskim kompozitima", *Južnoslovenski filolog*, XXV, Beograd, str. 385-393.
- Antun Š o j a t, 1993: "O koljnovskom govoru", *Rasprave Zavoda za hrvatski jezik*, 19, Zagreb, str. 339-351.
- Siegfried T o r n o w, 1989: *Burgenlandkroatisches Dialektwörterbuch. Die vlahischen Ortschaften*, Berlin
- Václav V á ž n ý, 1925: "O chorvátském 'kajkavském' nářečí Horvátského Gróbu", u: Anton Václavík, *Podunajská Dedina v Československu*, Bratislava, str. 110-176.
- Václav V á ž n ý, 1927: "Čakavské nářečí v slovenském Podunají", *Sborník Filosofické fakulty university Komenského v Bratislave*, V, 47 (2), Bratislava, str. 3-216.
- Sanja V u l i ć, 2003: "Tvorba riči", u: *Gramatika gradišćanskohrvatskoga jezika*, ur. Ivo Sučić, Znanstveni institut Gradišćanskih Hrvatov, Željezo, str. 245-390.
- Sanja V u l i ć, 2004: "Sufiksalna tvorba imenica u gradišćanskohrvatskim kajkavskim govorima", *Zbornik radova Riječki filološki dani 5*, ur. Irvin Lukežić, Filozofski fakultet, Rijeka, str. 585-598.
- Sanja V u l i ć, 2004: "Prilog izradbi kontrastivne gramatike gradišćanskohrvatskoga književnoga jezika i suvremenoga hrvatskoga književnoga jezika na primjeru tvorbe riječi", *Čakavska rič*, XXII, 1, Split, str. 13-20.

- Sanja Vulić, 2005: "Složeno-sufiksna tvorba imenica u gradišćanskohrvatskim čakavskim govorima", *Croatica et slavica iadertina*, 1, Zadar, str. 47-60.
- Sanja Vulić, 2005: "Preobrazba kao rubni tvorbeni način pri tvorbi imenica u gradišćanskohrvatskim čakavskim govorima", *Čakavska rič*, XXXIII, 1-2, Split, str. 213-219.
- Sanja Vulić, 2006: "Sintaktičko-semantička tvorba kao rubni tvorbeni način pri tvorbi imenica u gradišćanskohrvatskim idiomima", *Croatica et slavica iadertina*, 2, Zadar, str. 73-82.
- Sanja Vulić, 2006: "Dosadašnja istraživanja tvorbe riječi u hrvatskoj dijalektologiji", *Čakavska rič*, XXXIV, 1-2, Split, str. 97-113.
- Sanja Vulić, 2006: "Imeničke sraslice u gradišćanskohrvatskim govorima", *Čakavska rič*, XXXIV, 1-2, Split, str. 115-119.

LA FORMAZIONE PREFISSALE-SUFFISSALE DEI SOSTANTIVI NEGLI IDIOMI CROATI DI GRADIŠĆE

Riassunto

Nell'articolo sono in primo luogo presi in considerazione gli approcci teorici alla formazione prefissale-suffissale delle parole in generale. Essendo la prefissazione parte costitutiva della formazione prefissale-suffissale, si presentano le ragioni per cui la formazione prefissale-suffissale si può ritenere parzialmente una formazione suffissale complessa, rispettivamente compositivo-derivativa, e per cui la si può ritenere una modalità di formazione assolutamente autonoma, e quindi anche sottometodo di derivazione. Si avverte della specificità della formazione delle parole negli idiomi croati di Gradišće. Si esaminano singolarmente gli ipersuffissi, come unità di formazione astratte, e i singoli suffissi come unità di formazione concrete negli idiomi croati di Gradišće, vale a dire nelle parlate locali, innanzitutto quelle ciacave messe a confronto con il materiale documentario delle località stocave e caicave e con il materiale documentario della lingua croata letteraria di Gradišće. L'analisi è stata attuata in parte su materiale raccolto con ricerche personali sul terreno da parte dell'autrice di questo lavoro, e in parte su materiale tratto dalle dispute dialettologiche pubblicate e dai vocabolari di altri autori.

Parole chiave: idiomi croati di Gradišće, prefisso, suffisso, formazione delle parole, sostantivi

THE GRADIŠĆE CROATIAN IDIOMS: NOUN FORMATION BY PREFIXATION AND SUFFIXATION

Summary

The article discusses the theoretical approaches to word formation by prefixation and suffixation. Since prefixation is a constituent part of the word formation process, the author

outlines the reasons why the word formation by prefixation and suffixation should be considered as part of the compound suffixation, that is, compound-derivative word formation, or why it is an independent type of word formation or a sub-type of derivation.

Distinctive features of word formation in the Gradišće Croatian idiom are analysed. Hypersuffixes, as abstract units, and individual suffixes, as concrete word formation units, are discussed in the context of comparing Čakavian idiom to Štokavian, Kajkavian and literary Gradišće Croatian idioms.

Analysis is conducted partly on the corpus collected by the author herself during field research, and partly on the corpus found in the published dialectological studies and dictionaries by other authors.

Key words: the Gradišće Croatian idiom, prefixes, suffixes, word formation, noun

Podaci o autoru:

Dr.sc. Sanja Vulić je docentica na Filozofskom fakultetu u Splitu i suradnica na projektu Istraživanje hrvatskih dijalekata kojega je voditelj akademik Milan Moguš u HAZU Zagreb. Mob. 098 90 44 425; e-mail: sanja.vulic@zg.t-com.hr